

БЕЗСИЛИЕТО НА ИКОНОМИКАТА НА ЗАВИСТТА: 14 ВЪПРОСА, НА КОИТО ТЯ НЕ МОЖЕ ДА НАМЕРИ ОТГОВОР¹

Доналд Будро², Американски институт за икономически изследвания

Резюме

Доналд Будро разглежда критично идеите за принудително преразпределение на доходите и концепцията за „икономика на завистта“. Авторът твърди, че публичните дебати за неравенството често игнорират ключови механизми на пазарната икономика - доброволната размяна, иновациите, предприемаческия риск и процесите на създаване на стойност. Будро формулира 14 въпроса, които разкриват логическите противоречия в аргументите на привържениците на преразпределението.

Ключови думи: неравенство; преразпределение; завист; пазарна икономика; държавна намеса.

THE POWERLESSNESS OF THE ECONOMICS OF ENVY: 14 QUESTIONS IT CANNOT ANSWER

Donald Boudreaux³, American Institute for Economic Research

Abstract

Donald Boudreaux's article critically examines the rationale behind coercive income redistribution and what he calls the "economics of envy". He argues that public debates on inequality routinely overlook the fundamental processes that generate prosperity in market

---

¹ Статията е публикувана за първи път в бюлетина на Американския институт за икономически изследвания (America Institute of Economic Research, AIER, страница в Интернет: www.aier.org) Daily Economy, на 4 декември 2025 г. Преводът и редакцията на статията е на Красен Станчев.

² Доналд Дж. Будро е асоцииран старши научен сътрудник в Американския институт за икономически изследвания и член на програмата „Ф.А. Хайек“ за напреднали изследвания в областта на философията, политиката и икономиката в центъра „Меркатус“ към университета „Джордж Мейсън“; член на борда на директорите на центъра „Меркатус“; професор по икономика и бивш завеждащ катедра Икономика в университета „Джордж Мейсън“. Той е автор на книгите „The Essential Hayek“, „Globalization, Hypocrites and Half-Wits“, а статиите му се публикуват в издания като „Wall Street Journal“, „New York Times“, „US News & World Report“, както и в многобройни научни списания. Той създава три пъти на седмица съдържанието на блога „Cafe Hayek“ (Hayek) и води редовна рубрика по икономика за „Pittsburgh Tribune-Review“. Будро е доктор по икономика от Университета „Обърн“ и има диплома по право от Университета на Вирджиния.

³ Donald J. Boudreaux is a Associate Senior Research Fellow with the American Institute for Economic Research and affiliated with the F.A. Hayek Program for Advanced Study in Philosophy, Politics, and Economics at the Mercatus Center at George Mason University; a Mercatus Center Board Member; and a professor of economics and former economics-department chair at George Mason University. He is the author of the books The Essential Hayek, Globalization, Hypocrites and Half-Wits, and his articles appear in such publications as the Wall Street Journal, New York Times, US News & World Report as well as numerous scholarly journals. He writes a blog called Cafe Hayek and a regular column on economics for the Pittsburgh Tribune-Review. Boudreaux earned a PhD in economics from Auburn University and a law degree from the University of Virginia.

economies - voluntary exchange, innovation, entrepreneurial risk-taking, and value creation. Through 14 probing questions, Boudreaux highlights what he sees as inconsistencies in redistributionist thinking.

Keywords: *inequality; redistribution; envy; market economy; government intervention.*

ВМЕСТО УВОД

Възраженията срещу неравенството в доходите са често срещани. Днес ги чуваме от цялото идеологическо спектър, включително, например, от крайния левичар, икономист и събирач на данни Томас Пикети (Piketty, 2017), крайния десен провокатор Тъкър Карлсън (виж: Sherman) и папа Лъв XIV (виж: O'Connell).

Нищо не е по-лесно от тези възражения. И е очевидно, че малко теми дават толкова силно удовлетворение на обществените емоции, колкото изказванията срещу „богатите“. Основната необходима образователна квалификация да се прави това е познаването на аритметиката от първи клас на началното училище. Естествено сумата от един милиард щатски долара е по-голяма от десет хиляди долара, така че изваждането на няколко долара от първата сума и добавянето им към втората ще направи доходите по-равни. И тъй като доходът е това, което хората харчат, за да постигнат своя стандарт на живот, такова „преразпределение“ би довело и до по-голяма равенство между хората. Какво може да бъде по-очевидно от това предположение?

Безброй подробни изследвания (виж: Gramm et. al.) вече са показали убедително, че популярните твърдения за размера на разликите в паричните доходи са силно преувеличени. Но нека приемем, за целите на дискусиата, че разликите в паричните доходи в Съединените щати са наистина огромни. И нека зададем няколко серии логични и знаниеви въпроса за проверка на схващанията на привържениците на идеята да се използва държавата за данъчно облагане и „преразпределяне“ на високите доходи.

ВЪПРОСИ

I. Учите ли децата си да завидват за това, че другите деца имат нещо, което вашите деца нямат и за това обстоятелство да обвиняват тях и техните родители? Насърчавате ли децата си да образуват банди с приятелите си, за да „преразпределят“ играчките от по-богатите деца в училище към по-бедните? Ако не, защо смятате, че завистта и „преразпределението“ стават приемливи, когато се извършват в голям мащаб от правителството?

II. Да предположим, че младият г-н Джоунс избира житейското призвание да стане поет.

Това предполага, че той цени времето, което прекарва в разходки из гората и по улиците на града, потънал в размисли. Размислите му го водят до написването на стихове, критикуващи капиталистическия материализъм в лошия смисъл на думата. Работейки като поет, Джоунс печели 40 000 долара годишно. Госпожица Смит обаче избира кариера на лекар в спешно отделение в някоя болница. Тя работи средно 60 часа седмично и рядко си взема дълги отпуски. Годишната ѝ заплата е 400 000 долара. Несправедливо ли е това „разпределение“ на доходите? Смит ли е отговорна за

относително ниската заплата на Джоунс? Смит дължи ли пари на Джоунс? Ако да, колко? И каква формула бихте използвали, за да определите дълга на Смит към Джоунс? Накратко, колко е „справедливата“ сума, с която трябва да се намали доходът на Смит, за да се увеличи доходът на Джоунс?

III. Но, от друга страна, докато д-р Смит печели повече пари от поета Джоунс, поетът Джоунс печели повече свободно време от д-р Смит. Смятате ли, че свободното време има еднаква стойност за тези, които го притежават? Ако да, притеснява ли ви неравенството в свободното време, което разделя богатия на свободно време Джоунс от бедния на свободно време Смит? Подкрепяте ли политики за „преразпределяне“ на свободното време от Джоунс към Смит – например, като принудите Джоунс да мие чиниите на Смит след вечеря или да го вози до работа и обратно? Ако не, защо?

IV. Лауреатът на Нобелова награда по икономика за 2018 г. Уилям Нордхаус⁴ установява преди двадесет години, че предприемачите-новатори в САЩ от 1948 до 2001 г. са придобили средно само 2,2% от общата обществена стойност на своите технологични иновации. Както казва Нордхаус, почти 98% „от ползите от технологичните промени се прехвърлят на потребителите, а не се придобиват от производителите“. Фактът, че пазарната конкуренция задължава предприемачите да споделят по-голямата част от създаденото от тях богатство с потребителите, кара ли ви да се замислите за вашите искания за „преразпределение“ на богатството, което тези предприемачи успяват да задържат за себе си?

V. Проучванията (Cowen) показват, че гражданите на САЩ общо взето не се притесняват толкова от неравенството в доходите, колкото академичните среди и медийните светила.

Дали мнозинството американци, които не изпитват остра завист към доходите на другите, са глупави, наивни или неинформирани? Дали професорите и експертите, които непрестанно се мъчат по въпроса за неравенството в доходите, знаят нещо, което повечето американци не знаят? Ако да, какво?

VI. Ако някой твърди, както правят това някои изследователи (например Wilkinson and Pickett), че големите разлики в доходите са психологически вредни за относително бедните хора, дори ако тези бедни хора са, по исторически стандарти, доста богати, как тогава той или тя биха обяснили големия интерес на много бедни имигранти да дойдат в Америка или другите богати страни, където тези имигранти са в сравнително отношение много по-бедни от богатите и другите хора, отколкото в родните си страни?

VII. Смятате ли, че човек, на когото правителството дава, да речем, 100 000 долара годишно, година след година, просто защото е гражданин на страната, изпитва същото

---

⁴ Проф. Нордхаус от Йейлския университет получава наградата за заслуги в „интегрирането на климатичните промени в дългосрочния макроикономически анализ“ – б.р.

психологическо удовлетворение, което би изпитвал, ако беше научил занаят или професия, с които да печели годишна заплата от примерно 80 000 долара?

VIII. Бихте ли предпочели да живеете в общество, в което годишният доход на всеки е 50 000 долара, или в общество със среден годишен доход от 75 000 долара, но в което годишните доходи варират от 30 000 до 3 милиона долара и в което нито една професия не е възпрепятствана от пречки пред навлизането в нея, създадени от правителството? И независимо от избора, който бихте направили, смятате ли, че онези, които имат различен от вашия избор, грешат?

IX. Ако често говорите за неравенството в доходите като за пазарен провал. Можете ли да посочите икономическа теория, която предсказва, че всяка добре функционираща пазарна икономика генерира доходи, които са равни или близки до равни за различни хора? Аз съм икономист и никога не съм срещал такава теория, затова бих се радвал, ако някои разшири интелектуалните ми хоризонти.

X. Някой може често да предупреждава, че големите разлики в доходите правят обществото нестабилно – или, както твърди Пол Кругман⁵ (виж: Webner and Weshell), застрашават „цялата същност на нашето общество“. Можете ли да посочите исторически доказателства в подкрепа на това твърдение? Но не забравяйте: за да бъдат валидни, доказателствата трябва да са от пазарни икономики, в които по-голямата част от хората – богати и небогати – получават доходите си чрез доброволни пазарни дейности и където размерът на икономическия “пай” не е фиксиран. Доказателствата за социални вълнения в прединдустриалните и непазарните общества не се броят. Икономическите механизми в такива общества са коренно различни от нашите. И за разлика от нашата пазарна икономика, количеството богатство в непазарните икономики е до голяма степен фиксирано. Следователно, в непазарните икономики повече богатство за едни хора означава по-малко богатство за други. Нашата икономика се различава коренно от едно такова положение на нещата в стопанския живот: защото количеството богатство в пазарните икономики не е фиксирано, хората забогатяват, като създават повече богатство, а не като отнемат богатството на другите. В пазарните икономики повече богатство за богатите хора означава не по-малко, а повече богатство за другите хора.

XI. Когато някой описва нарастващото подоходно неравенство в Съединените щати, обикновено се разглеждат само доходите на богатите преди да платят данъци и доходите на бедните преди да получат непарични трансфери от правителството, като например ваучери за храна, медицински грижи (Medicare) и помощи (Medicaid). По същия начин се пренебрегват непаричните трансфери, които бедните получават от частни благотворителни организации. Защо? Ако се опитвате да определите дали е оправдано по-голямо „преразпределение“ на доходите, не е ли по-логично да разгледате

---

⁵ Нобелов лауреат по икономика за 2008 г., връчена му за заслуги „в анализа на търговските практики и местонахождението на стопанските дейности“ (б.р.).

разликите в доходите, след като богатите са платили данъците си и след като бедните са получили всички свои помощи от правителството и частни източници?⁶

XII. Замисляли ли сте се, че по-голямото неравенство в доходите може да е резултат от демографски промени, които не отразяват нито слабост, нито несправедливост в икономиката, нито нарастващи разлики в икономическото благосъстояние?

Например, отчитате ли факта, че пенсионерите разчитат в голяма степен на изразходването на капитала си – например, като продават (или отдават под наем) скъпите си и ненужни като площ къщи и апартаменти, преместват се в по-евтини и по-малки такива и използват разликите в приходите от продажбите или пък наемите, за да финансират част от разходите си за живот? Годишните доходи на хората обикновено са по-ниски, когато са пенсионери, отколкото когато са работили, но тяхното богатство – способността им да поддържат стандарта си на живот – не е непременно или съществено по-ниско от онова преди пенсионирането.

XIII. Не се ли притеснявате, ако се върнем към един от примерите по-горе, че инициерирането, учредяването и/или разширяването на правителствена власт днес, която да отнема от Смит и да дава на Джоунс – просто защото Смит има повече материално богатство от Джоунс – в крайна сметка може да бъде злоупотребено, така че утре правителството да отнеме от Джоунс и да даде на Смит просто защото Смит има по-голямо политическо влияние от Джоунс?

XIV. Бихте ли съгласили с Томас Соуел, когато пише, че „когато политиците казват „разпределете богатството“, това им послание трябва да се превежда като „концентрирайте властта“ в ръцете на правителството, защото това е единственият начин, по който те, техните правителства могат да разпределят богатството.

И след като концентрират властта, те могат да правят всичко, което пожелаят, както хората от много страни от цял свят за открили – често с ужас – за собствена сметка“ (Sowell). Попитано по друг начин, ако се притеснявате, че злоупотребата с власт се насърчава от концентрацията на доходи, не би ли трябвало да се притеснявате още повече, че злоупотребата с власт се насърчава от концентрацията на власт?

БИБЛИОГРАФИЯ

Gramm, P., Ekelund, R., Early, J. (2024) *The myth of American inequality: How government biases policy debate*. Rowman & Littlefield.

Nordhaus, W. D. (2004) *Schumpeterian profits in the American economy: Theory and measurement* (NBER Working Paper No. 10433). National Bureau of Economic Research.

---

⁶ Статистиката на САЩ, страните членки на ЕС и ОИСР съдържат подробни данни за паричните и непаричните трансфери и съответните нетни разходи и облаги могат да се проследят относително лесно; частните дарения, когато не са отчетени според съответните данъчни процедури се наблюдават по-трудно; при еднакво третиране на различните доходи от данъчните закони, част от въпросите, повдигнати от автора, не възникват (б.р.).

O'Connell, G. (2025) Pope Leo calls out billionaires and income inequality in first interview. America: The Jesuit Review. <https://www.americamagazine.org/vatican-dispatch/2025/09/14/pope-leo-first-interview-ukraine-synodality-polarization/>

Piketty, T. (2017) Capital in the twenty-first century. Belknap Press of Harvard University Press.

Sherman, E. (2018) Bernie Sanders and Tucker Carlson agree on income inequality. Why can't Democrats and Republicans? Forbes. <https://www.forbes.com/sites/eriksherman/2018/11/09/bernie-sanders-and-tucker-carlson-agree-on-income-inequality-why-cant-democrats-and-republicans/>

Sowell, T. (2012) Random thoughts. Creators Syndicate. <https://www.creators.com/read/thomas-sowell/04/12/random-thoughts-12-04-10>

Wehner, P., Beschel, R. (2012) How to think about inequality. National Affairs (Spring). <https://www.nationalaffairs.com/publications/detail/how-to-think-about-inequality>

Wilkinson, R., Pickett, K. (2017) How inequality endangers our mental health. Inequality.org. <https://inequality.org/article/inequality-endangers-mental-health/>